

SUMMARY

Varga L. The Impact of Interactive Technology on the Formation of Communicative Culture of the Future Teachers.

The article outlines the peculiarities of interactive technologies in formation of communicative culture of the future teachers. Additionally, the contradictions are formulated and the relevance of the study is presented. The most effective periods of communicative culture of the future teachers are revealed; the analysis of modern research on the outlined problems with the definitions of «communication culture», «communicative competence», their features and functions; a range of skills that students must master in learning is defined.

The author stresses that communicative competence is the ability of the individual to apply to a specific communication language skills, the ways of interacting with the surrounding and distant people and events skills in the group, possession of different social roles. Communicative culture is a dynamic personality formation, because combining art hearing and speech, objective decision proper understanding of the student, promotes relationship building, achieving effective cooperation guided by common interests.

The author notes that communicative culture performs important functions, namely information (information exchange between the subjects of communication), interactive (the ability to present and defend your own opinion); emotional (creating favorable atmosphere during communication). In addition, a teacher during speech activity partner feels the emotional state through non-verbal signs; manages his mental state during communication with others.

We believe that an important indicator of formation of communicative culture is to develop communicative competence, communicative skills, abilities and qualities. Thus, the teacher must know the rules and regulations of communication; must be proactive in communicating partners to intensify these activities; know the cultural traditions, ethical, aesthetic and moral standards taking into account individual and age characteristics of interlocutors.

An important condition to use interactive technology is systemic, because the students should be prepared to implement any specified above technology training. Prospects for further research are seen in determining the state of formation of communicative culture of the future teachers by means of interactive technologies.

Key words: *an interactive technology, online learning, communicative culture, communicative competence, communicative culture of the future teacher of communicative culture of the future teacher.*

УДК 378.147–027.22:811.111

О. А. Горovenko

Комунальний заклад

«Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

Харківської обласної ради

ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Мета статті полягає у висвітленні сутності, з'ясуванні специфіки творчого потенціалу майбутніх учителів англійської мови, визначенні якостей творчої особистості фахівця, необхідних для здійснення педагогічної діяльності. У статті обґрунтовано актуальність розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів англійської мови у процесі педагогічної практики; уточнено сутність понять «творчість», «творчий потенціал», «педагогічна практика»; розкрито якісні характеристики творчої діяльності вчителя; конкретизовано параметри, що

характеризують педагогічну творчість; визначено шляхи розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів англійської мови.

Ключові слова: *творчість, творчий потенціал, майбутній вчитель англійської мови, педагогічна практика, саморозвиток, педагогічна діяльність.*

Постановка проблеми. Рівень розвитку суспільства на сучасному етапі потребує підготовки вчителя із соціально активною життєвою та педагогічною позицією, вмотивованого до професійного розвитку й саморозвитку, здатного реалізувати навчально-виховний процес через творчу діяльність; орієнтованого на формування всебічно розвиненої особистості школяра.

Актуальність проблеми, що спричинена глобалізацією України в європейський простір, полягає у зростанні попиту на високоосвічених, висококваліфікованих учителів іноземної мови, спроможних творчо підходити до розв'язання навчально-виховних задач і формувати творчу особистість нового покоління.

Формування й розвиток творчих задатків особистості майбутніх педагогів здійснюється у процесі навчання у вищому навчальному закладі на основі єдності аудиторної та позааудиторної діяльності. Великого значення в цьому процесі набуває педагогічна практика, яка є невід'ємною складовою в підготовці спеціалістів.

Аналіз актуальних досліджень. Питання підготовки педагогів, розвиток їх творчого потенціалу, удосконалення особистісних якостей, творчих здібностей і вмінь, стилю діяльності висвітлено в багатьох наукових дослідженнях. Напрямами відображення окремих аспектів є: дослідження психолого-педагогічних основ формування творчої діяльності особистості (Б. Ананьєв, Д. Богоявленська, Л. Виготський, Н. Киричук, В. Козленко, Г. Костюк, М. Лазарєв, М. Поташник та ін.); визначення соціальних факторів впливу на розвиток творчості особистості (Н. Гурець, М. Каган, Ю. Львова та ін.); вивчення методів творчої дії та етапів розвитку особистості (С. Диденко, Н. Лейтес, А. Рудницька та ін.); дослідження дійових шляхів професійного зростання педагога (О. Абдулліна, Ю. Бабанський, В. Загвязинський, І. Зязюн, Н. Кічук, Н. Кузьміна, І. Підласий, С. Сисоєва, В. Сластьонін та ін.); формування готовності студентів до професійної педагогічної діяльності (І. Богданова, Є. Голобородько, О. Волошенко, Л. Кадченко, Л. Михайлова, Г. Нагорна та ін.); становлення професійної компетенції майбутніх учителів іноземних мов у феномені педагогічної творчості (Л. Ананьєва, О. Бігіч, Н. Мартинович, Г. Мельниченко, Ю. Пассов, О. Полат, В. Сафонова та ін.). Умови формування й розвитку творчого потенціалу індивіда розглядаються в дослідженнях А. Капської, А. Коротєєвої, К. Щербакова. Питання виховання особистості студентської молоді висвітлено в роботах А. Данілової, Н. Кузьміної, Н. Федоренко, М. Черкасова та інших науковців.

Проте, аналізуючи літературні джерела, зазначимо, що питання розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів англійської мови у процесі педагогічної практики вивчено недостатньо.

Мета статті полягає у висвітленні сутності, з'ясуванні специфіки творчого потенціалу майбутніх учителів англійської мови, визначенні якостей творчої особистості педагога, необхідних для здійснення професійної діяльності.

Методи дослідження. Вивчення нормативної, навчальної та методичної документації; аналіз та узагальнення психологічної, педагогічної, науково-методичної літератури; узагальнення незалежних характеристик.

Виклад основного матеріалу. Інтегративною якістю, що відображає наявність можливості до зростання творчої активності, саморозвитку, креативних здібностей виступає творчий потенціал майбутнього педагога. К. Ушинський вважав, що головною ознакою педагогічної майстерності можуть бути лише творчі вчителі [6, 329]; активна діяльність самого майбутнього фахівця, направлена на саморозвиток і самореалізацію, розвиток гнучкого нестандартного мислення та уяви, у яких втілюються творчі здібності.

За визначенням Л. Туріщевої, «творчість – це діяльність, яка породжує щось нове, те, чого раніше не було, на основі реорганізації наявного досвіду й формування нових комбінацій знань, умінь, продуктів» [5, 4]; «неодмінна умова педагогічного процесу, об'єктивна професійна необхідність у діяльності вчителя» [5, 6].

Творчим потенціалом учителя іноземних мов, на думку С. Хмельковської, є сполучення ув'язаних у систему природних та набутих якостей, що проявляються через психічні процеси, вміння, здібності, способи діяльності й дозволяють спеціалістові в нешаблонній формі розв'язувати завдання навчання та виховання, які формують творчу особистість школярів, сприяють набуттю ними максимальних результатів у навчанні. Комунікативні здібності вчителів при цьому виступають частиною творчого потенціалу особистості педагога [7].

Креативність, творчий потенціал, ініціативність учителя англійської мови характеризується низкою його якостей. Вони формуються на основі накопиченого педагогом суспільного досвіду, специфіки психолого-педагогічних особливостей учнів, предметних знань, інноваційних ідей, навичок і вмінь, що дозволяють віднаходити та використовувати новаторські форми й методи, нестандартні рішення, тим самим удосконалюючи свою педагогічну діяльність, формуючи власний неповторний імідж.

О. Цедринський у своєму дослідженні розкрив 10 якостей творчої особистості педагога нового типу [8]:

1. Інноваційність. Здатність і підготовленість до розробки, створення, впровадження та поширення нових видів освітніх технологій, засобів, форм, методик навчання тощо.

2. Креативність. Здібність до творчого мислення, що дозволяє породжувати незвичні ідеї, відхилятися від традиційних, алгоритмічних схем мислення, швидко розв'язувати проблемні ситуації, здатність до творчості.

3. Когнітивність. Прагнення зрозуміти, розшифрувати інформацію про дійсність, щоб прийняти рішення.

4. Самокритичність. Здатність до оцінних суджень, розуміння відносності своїх здібностей до знань, уміння усвідомлювати свої недоліки.

5. Рефлексивність. Уміння оцінювати ефективність своєї діяльності, робити самоаналіз.

6. Моніторичність. Здатність до збору, зберігання, обробки й поширення інформації.

7. Реверсивність. Уміння швидко переключатися на інші підходи до проблеми, що розглядається.

8. Синергетичність. Здатність до самоорганізації, до розвитку енергоресурсів особистості шляхом накопичення й переробки минулого досвіду та через діалогічну взаємодію.

9. Оптимістичність. Здатність зберігати віру в успіх навіть у складних ситуаціях.

10. Доброзичливість. Уміння бачити переваги в інших людей і чомусь корисному вчитись у них.

Аналізуючи роботи науковців із зазначеної проблеми, зауважимо, що до ознак творчої особистості вони відносять [5, 5]:

– легкість асоціювання, а саме: здатність до швидкого й вільного переключення думок, уміння викликати у свідомості уявні образи та створювати з них нові сполучення;

– здатність до оцінних суджень і критичність мислення;

– готовність пам'яті до оволодіння значним обсягом упорядкованих знань, їх систематизація та динамічність;

– здатність до згортання дії, узагальнення та відхилення несуттєвого.

У дослідженні С. Хмельковської визначено основні критерії та надано показники сформованості творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов. Із-поміж них автор виділяє: творчі здібності, творчі якості, особливості психіки та мотивацію. Так, до творчих вона відносить комунікативні, дослідницькі, дидактичні й рефлексійні здібності; до творчих якостей – цілеспрямованість, ініціативність, наполегливість, здатність до міжособистісного спілкування та фантазію; пам'ять, творча уява, увага й легкість асоціювання виступають особливостями психіки; мотивація проявляється через позитивне уявлення про себе, творчий інтерес, допитливість, потяг до нової інформації та нестандартних дій [7].

Проте найбільш повно й ґрунтовно відобразила основні параметри, що характеризують педагогічну творчість, О. Антонова. Нею виокремлено:

– здатність до здійснення творчого підходу під час педагогічної діяльності (креативність): швидкість мислення; здатність без особливих внутрішніх зусиль швидко переключатися з однієї думки на іншу; здатність до створення ідей, що суттєво відрізняються від усіх відомих, до несподіваних рішень, пошук нових методів, форм, засобів навчально-виховної роботи; здатність цікавитись і дивуватись усьому новому; здатність приймати рішення в умовах невизначеності, не боятися власних висновків і доводити розпочату справу до кінця, ризикуючи навіть особистими здобутками та власною репутацією; проблемне бачення ситуації; здатність до гнучкого образного та словесного мислення; вміння «запалити» учнів своєю красномовністю; творча фантазія, розвинена уява; вибірковість у пізнанні нового; прагнення до винаходів, креативності; здатність самостійно приймати рішення та швидко переключати увагу;

– здатність до систематичного розвитку творчого педагогічного досвіду, компетентності: бажання вдосконалювати професійну компетентність, здобувати нові знання, розвивати вміння, навички професійної діяльності; розширювати коло професійних інтересів; уміння розв'язувати завдання стосовно питань педагогічної діяльності; умовою подальшого вдосконалення професійної компетентності виступають як почуття задоволеності від отриманого досвіду педагогічної діяльності, так і творче невдоволення рівнем власних досягнень;

– здатність до формування та реалізації творчої стратегії педагогічної діяльності: постійне прагнення до збагачення власного педагогічного досвіду; здатність до формування систематичних і міцних знань у процесі розв'язання першорядних навчальних та виховних завдань; уміння створювати стратегію творчої педагогічної діяльності на основі побудованої програми відповідно до визначеної мети; здатність концентрувати особистий досвід для вирішення важливих педагогічних питань; почуття відповідальності за виконання творчих професійно-педагогічних завдань [1].

Мотивуванню студентів до творчої діяльності в період педагогічної практики, стимулюванню їх до професійно-педагогічної самореалізації та прагнення до вдосконалення педагогічної майстерності сприяють заняття з практикуму усного та писемного мовлення на початковому етапі навчання, у процесі яких студенту належить одночасно усвідомити способи навчання, шляхи становлення особистого іншомовного досвіду для покращення цих умінь і подальшого їх використання у практичній діяльності. Мовний матеріал 1–2 курсів в основному збігається з матеріалом шкільних програм. Це сприяє забезпеченню використання мовного матеріалу з метою професійної підготовки майбутніх учителів англійської мови.

Упродовж занять із методики викладання іноземної мови формуються інтелектуальні якості майбутніх учителів, серед яких Н. Посталюк виокремила такі: оригінальність і гнучкість мислення;

здатність до «бачення» проблеми; легкість асоціювання та генерування ідей; антиконформізм, критичність мислення; здатність до оціночних дій; готовність пам'яті; здатність до переносу [3]. Так, завдання на конструювання загадкових ситуацій, з високим рівнем проблематичності розвивають у студентів самостійність мислення, а завдання з багатьма можливими рішеннями, спрямованими на оптимізацію процесу та продукту рішення, розвивають здатність до оціночних дій.

Зупинимося на найбільш поширених у педагогічних колективах іграх, які, на наш погляд, мотивують майбутнього вчителя до самопрезентаційної діяльності, розвитку його творчих здібностей і розкриємо їх значення:

– атестаційні ігри припускають оцінку професійних якостей, компетентності учасників спеціальними експертами, які спостерігають за ходом гри [5, 110];

– дидактичні ігри мають основною своєю метою певний результат у навчанні гравців, «мікророзрушення» в розвитку особистості. У цих іграх важливим є не результат, який, до речі, часто буває відомий ведучому заздалегідь, а сам перебіг гри, у ході якої й відбувається самопрезентація учасників [5, 110];

– евристичні ігри відбуваються з урахуванням таких принципів: цілісність імітації професійної діяльності, її умов і ситуацій; предметність змісту професійної діяльності, яка визначає її специфіку, потреби, мотиви, завдання, дії та операції; проблемність ігрового навчання; рефлексія на різноманітні навчально-ігрові впливи; спрямованість на розвиток свідомості й особистості професійних кадрів, а також формування в них нових способів професійної діяльності [2];

– ділові ігри становлять імітацію моделі будь-якої виробничої одиниці організаційної діяльності [5, 110];

– етичні ділові ігри, під час яких успішно формується культура поведінки, етичне мислення, уміння приймати рішення в ситуаціях вибору [5, 110].

Виконання завдань психолого-педагогічного спрямування забезпечують внутрішню включеність студентів у процес їх виконання.

Педагогічна практика є найважливішою складовою професійної підготовки майбутніх учителів і вихователів, під час якої молоді спеціалісти вчать застосовувати здобуті знання з педагогіки, психології, фізіології, фахових методик. Завдяки самостійній підготовці студентів закріплюються та поглиблюються знання, усвідомлюється відповідальність і багатоаспектність учительської роботи, формуються педагогічні здібності студентів, розвивається їх творчий потенціал.

Щодо тлумачення поняття «педагогічна практика», то маємо такі визначення: «органічна частина навчально-виховного процесу, що забезпечує поєднання теоретичної підготовки вчителів з їх практичною діяльністю в

навчально-виховних закладах» [4, 9]; «важливий етап перевірки готовності студента до професійної діяльності» [4, 15]; «найважливіша сполучна ланка між навчанням майбутніх учителів і їхньою самостійною професійною діяльністю в освітніх установах» [4, 43]; «спосіб вивчення навчально-виховного процесу з безпосередньої участі в ньому практикантів» [4, 47].

Виходячи із вищезазначеного, стає очевидним, що під педагогічною практикою розуміється «важлива частина навчально-виховного процесу, у ході якого проходить безпосереднє поєднання та реалізація теоретичних знань, що отримують студенти на заняттях, з їх практичною діяльністю як педагогів» [4, 57].

Педагогічна практика в Комунальному закладі «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради здійснюється в умовах сучасного загальноосвітнього навчального закладу та організовує самостійну викладацьку діяльність студентів-практикантів. Педагогічна практика є більш конкретним видом отримання фахових навичок і виступає основою пізнання, поглиблення й узагальнення теоретичних основ; формує необхідні фахові знання, вміння й навички студентів; учить аналізувати власну діяльність, здобувати педагогічний досвід, здійснювати науковий пошук, закріплювати позитивні мотиви навчання в педагогічній установі.

Розвитку творчого потенціалу майбутніх спеціалістів сприяє психологічний комфорт, створення ситуацій успіху, здійснення вільного обміну думками під час аналізу уроків і заходів, виконання групових творчих завдань. На підсумковій конференції запрошуються студенти молодших курсів. Це сприяє вихованню відповідального ставлення до педагогічної діяльності, педагогічної практики, ефективному вивченню теоретичних дисциплін. Як правило, до таких конференцій готуються статті в педагогічних виданнях, виставки, де можуть бути представлені фотоальбоми, які відображають роботу студента на практиці, програми та сценарії свят, плани-конспекти уроків, занять гуртків, методичні розробки, наочні посібники, відеозаписи уроків і виховних заходів.

Так, студентам нашого вузу припало до вподоби запропоноване дослідження з написання методичних розробок серії «English for children and their teachers», мета яких полягає в наданні практичної допомоги як майбутнім учителям, так і вчителям-практикам під час підготовки до уроків з вивчення граматики англійської мови. Опублікована методична розробка «Грамматична структура There is (there are)» була схвалена вчителями шкіл та використана ними фрагментарно, як додатки до власних уроків.

Успіх практичної підготовки студентів залежить від тісної співпраці академії з базовими навчально-виховними закладами. Тому адміністрація академії першочергову увагу приділяє визначенню базових установ освіти та плідній співпраці з їх педколективами.

Викладачі-методисти академії співпрацюють з учителями, вихователями базових навчальних закладів у різних напрямках: індивідуальні консультації, виступи на засіданнях методичних об'єднань, педагогічних нарадах, підготовка учнів до предметних олімпіад і мистецьких конкурсів. Практикується проведення об'єднаних засідань викладачів кафедр академії та вчителів шкіл; вивчення й узагальнення кращого досвіду роботи педагогічних колективів. На теоретичних заняттях широко використовуються відеоматеріали уроків учителів, занять вихователів. У підсумкових конференціях із різних видів практики педагогічні працівники шкіл і дитячих садків залучаються до активного обговорення пробних уроків і занять студентів-практикантів.

За результатами моніторингу та відгуків керівників базових навчально-виховних закладів, більшість студентів нашого вузу має високий рівень творчого потенціалу. Про це свідчить потреба студентів у творчості; відкритість новому досвіду; творча активність до самоосвіти, самовдосконалення; вміння швидко оцінити та знайти оптимальне рішення; розвинена уява й ерудиція; вміння самостійно ставити мету й досягати її; планувати та прогнозувати власну діяльність; розробляти індивідуальний план роботи.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Педагогічна практика – це своєрідна лабораторія для відкриття універсального «Я» кожного студента, що допомагає усвідомити й розкрити майбутнім учителям власні можливості й потреби у сфері створення духовних цінностей, адже сучасному суспільству потрібні кваліфіковані педагоги, озброєні, з одного боку, системою теоретичних знань, практичних навичок, а з іншого боку – здатних до творчої праці та самовдосконалення, професійного розвитку.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми. Педагогічні закономірності, дидактичні принципи, умови формування готовності студентів до творчої професійної діяльності можуть стати перспективними напрямками подальших наукових досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонова О. Є. Креативність як провідний компонент у структурі особистості вчителя / О. Є. Антонова // Креативна педагогіка. – 2011. – Вип. 4. – С. 44–52.
2. Воробьева Е. В. Исследовательско-эвристические игры как модель творческой деятельности в процессе подготовки специалистов в сфере физической культуры и спорта / Е. В. Воробьева // Вестник спортивной науки. – 2008. – № 2. – С. 49–53.
3. Посталюк Н. Ю. Творческий стиль деятельности / Н. Ю. Посталюк. – Казань : Издательство Казанского университета, 1989. – 204 с.
4. Практично-професійна підготовка студентів у системі вищої освіти: проблеми та шляхи вдосконалення : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 7–8 груд. 2011 р.) / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Державна установа «Інститут інноваційних технологій і змісту освіти» Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України [та ін.]. – Харків : ФОП Шейніна О. В., 2011. – 322 с.

5. Туріщева Л. В. Творчість у педагогічній діяльності / Л. В. Туріщева. – Харків : Вид. група «Основа», 2010. – 128 с. – (Б-ка журналу «Управління школою»; Вип.4 (88)).

6. Ушинский К. Д. Собр. соч. : в 11-ти т. : Педагогические статьи 1857–1861 гг. / К. Д. Ушинский. – Москва–Ленинград : Издательство академии педагогических наук РСФСР, 1948. – Т. 2. – 656 с.

7. Хмельковська С. В. Формування творчого потенціалу майбутніх вчителів іноземних мов у процесі фахової підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / С. В. Хмельковська. – Одеса, 2005. – 21 с.

8. Цедринский А. Д. Инновационно-креативная подготовка педагога в динамике его профессионального становления : автореф. дис. ... доктора пед. наук : спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / А. Д. Цедринский. – Краснодар, 2009. – 42 с.

РЕЗЮМЕ

Горовенко О. А. Педагогическая практика как основа развития творческого потенциала будущих учителей английского языка.

Цель статьи заключается в освещении сущности, выяснении специфики творческого потенциала будущих учителей английского языка, определении качеств творческой личности специалиста, необходимых для осуществления педагогической деятельности. В статье обоснована актуальность развития творческого потенциала будущих учителей английского языка в процессе педагогической практики; уточнена сущность понятий «творчество», «творческий потенциал», «педагогическая практика»; раскрыты качественные характеристики творческой деятельности учителя; конкретизированы параметры, характеризующие педагогическое творчество; определены пути развития творческого потенциала будущих учителей английского языка.

Ключевые слова: творчество, творческий потенциал, будущий учитель английского языка, педагогическая практика, саморазвитие, педагогическая деятельность.

SUMMARY

Horovenko O. Teaching practice as the basis for the development of creative potential of future English language teachers.

The purpose of this article is to highlight the conception, finding out the specifics of the creative potential of future English language teachers, determining the qualities of a creative personality of a teacher that required implementing educational activities.

The main methods of the research are the study of the legal-normative and methodological documents; analysis and synthesis of psychological, managerial, pedagogical, scientific-methodical literature; the generalization of independent characteristics.

The urgency of the development of creative potential of future English language teachers in pedagogical practice is based in the article; the nature of the concepts of «creativity», «creative potential», «teaching practice» is clarified; the qualitative characteristics of creative activity of the teachers (innovation, creativity, cognitively, self-criticism, reflection, reversibility, synergeticsoft, optimism, kindness) are disclosed.

The specific parameters (the ability of creative approach in teaching; the ability to continually develop the creative teaching experience and competence; the ability to generate and implement the creative strategy of pedagogical activity) that characterizing pedagogical work are concretized; the ways of development of creative potential of future English language teachers are determined in the article.

It is proved that teaching practice is an essential part of the professional training of future teachers. It gives the possibility to future professionals to learn how to apply the

received knowledge in psychology, pedagogy, professional techniques to consolidate and deepen them by the way of individual work, to realize the responsibility and complexity of the teacher's work, to help to increase the element of intensification and individualization of professional activity of a future teacher, which positively affects the identification and formation of pedagogical abilities of the students.

The study does not exhaust all aspects of the problem. The pedagogical patterns, didactic principles, conditions of formation of readiness of the students to the creative professional activity may be promising directions for further research.

Key words: *creativity, creative potential, a future English teacher, teaching practice, self-development, pedagogical activity.*